

ב"ה

עוֹמֵק הַפֶּשֶׁט עיונים ברצ"י

פ' נשא

על פי 'לקוטי שיחות' כרך י"ח

העדות והאדות יתקבלו בברכה בטל'

08-6882799 / 050-4125205

או במייל rizs@neto.bezeqint.net

ניתן גם להזמין לפרשיות נוספות

תוכן העיונים

א

על הפסוק (ו, כג): "אמור להם" מפרש רש"י:
"שיהיו כולם שומעים" - מדוע לא כתב
בפירוש שהכוונה היא לאמירה בקול רם?
/ עוד מפרש רש"י שם: "לא תברכם בחפזון
ובהלות" - למה יעלה הכהן בדעתו לברך
בחפזון ובהלה?! / רש"י בא לבאר את ההוספה
שבתִיבות "אמור להם" (על מה שנאמר כבר
לפני זה: "כה תברכו את בני ישראל"), ומפרש
שהחידוש הוא שהכהן צריך לחבר שתי כוונות

ב

ביאור דברי רש"י על "כף אחת עשרה זהב"
(ז, כ), שנרמז בזה התורה שניתנה מידו
של הקב"ה ויש בה עשרת הדברות / מצינו
בפירוש רש"י להלן (ז, כג) שב"אילים חמשה
עתודים חמשה כבשים חמשה" נרמזים חמשה
חומשי תורה ועשרת הדברות - ונשאלת
השאלה: כפל זה, ברמזי התורה ועשרת
הדברות, למה? / שני הרמזים מכוונים
לשני מצבים בתורה ובמצוותיה: כפי שהם
מצד "הנותן" - וכפי שהם אצל "המקבל"



”דִּבֶּר אֶל אַחֶרָן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם” (ו, כג)

-רש"י-

אמור להם - שיהיו כולם שומעים.
אמור - מלא, לא תברכם בחפזון
ובהלות, אלא בכוונה ובלב שלם:

יש לדקדק:

ב'דיבור' הראשון מעתיק רש"י מן הכתוב את שתי התיבות "אמור להם", ואילו
ב'דיבור' השני העתיק תיבת "אמור" לבדה; ולפי זה היה מתאים שיביא את ה'דיבורים'
בסדר הפוך, לפי סדר התיבות שבפסוק ("אמור" ואח"כ "אמור להם").

אלא יש לבאר, שהציב רש"י את ה'דיבור' השני מאוחר יותר, כי סמוך הוא
בה'דיבור' הראשון, וכנדבך על גבי נדבך - וכדלקמן.

לא בחפזון תברכו

ב'דיבור' השני האמור מפרש רש"י: "לא תברכם בחפזון ובהלות, אלא בכוונה ובלב
שלם".

ולכאורה תמוה: מדוע תהיה סברא מעיקרא שהכהן יברך "בחפזון ובהלות", שלכן צריך להבהיר ולשלול זאת?!

[מקור דברי רש"י הוא במדרש רבה על אתר¹, ושם הלשון: "אמר הקב"ה לכהנים, לא מפני שאמרתי לכם שתהיו מברכים את ישראל, תהיו מברכין אותם באנגריא ובבהלות, אלא תהיו מברכין אותם בכוונת הלב".

ובפירוש תיבת "באנגריא" פירשו המפרשים², שהוא דרך "מהירות והגעה" ("כאדון זה המדבר ומצוה לעבדו עבודתו ומלאכתו"), והיינו שבא לשלול מצב שבו הכהן מברך כבעל-כרח, כאילו אנוס הוא בדבר, שלא ברצון ונחת.

אך רש"י לא הביא לשון זו³ - ובאמת שבדרך הפשט אין זה מיושב, כי כבר הורנו הכתוב את המצוה "ואהבת לרעך כמוך"; ומעתה, כמו שהכהן בוודאי רוצה שיברכו אותו מתוך כוונה ובלב שלם, פשיטא שכן עליו לנהוג בעצמו בעת ברכתו].

גם צריך להבין כפל הלשון: "לא תברכם (א) בחפזון (ב) ובבהלות" - ולכאורה היינו הך⁵.

וכן צריך ביאור בהמשך דברי רש"י, שכפל לשונו בצד החיובי, שהברכה צריכה להיות "(א) בכוונה (ב) ובלב שלם" - מה פשר אריכות זו⁶.

1. פי"א, ד. וכן במדרש תנחומא יו"ד.

2. מתנות כהונה. וראה פירוש מהרז"ו.

3. כ"ה ברוב הנוסחאות, אך בדפו"ר של רש"י איתא 'באנגריא' כלשון המדרש.

4. קדושים יט, כח.

5. ראה פרש"י על תיבת 'בחפזון' (בא יב, יא): "לשון בהלה ומהירות".

6. ובאמת במדרשים הנ"ל נאמר בלשון קצרה: "בכוונת הלב".

מי הם "כולם"?

ויובן בהקדים כוונת רש"י ב'דיבור' הראשון האמור - "אמור להם, שיהיו כולם שומעים":

במפרשי רש"י למדו⁷, שהכוונה בזה היא לשלול מצב שבו הכהן מברך בינו לבין עצמו, באופן שהקהל אינו שומע.

אך קשה, למה סתם רש"י לשונו, ולא כתב בפירוש את השלילה שבדבר (וכמו ב'דיבור' הסמוך, שלא נקט רק צד החיוב אלא פירש להדיא את השלילה - "לא תברכם בחפזון ובבהלות").

ובפרט קשה, שבגמרא⁸ בא מאמר זה בלשון מפורשת: "כה תברכו בקול רם, או אינו אלא בלחש? תלמוד לומר 'אמור להם', כאדם שאומר לחבירו"⁹ -

ואילו רש"י קיצר ולא פירש כלל את צד השלילה ("לא תאמר בלחש" - וכיוצא בזה), ורק סתם ואמר "שיהיו כולם שומעים"; ואפילו לא כתב בפירוש שהאמירה צריכה להיות "בקול רם".

ועוד זאת, שרש"י נקט בלשון "שיהיו כולם שומעים", ולא פירש מי הם הנכללים בתיבת "כולם"¹⁰.

ולכאורה, צריך היה לומר בלשון ברורה, שהכוונה היא לכל קהל הנאספים בעת הברכה, וכלשון הספרי כאן: "שיהיה כל הקהל שומע";

7. ראה גור אריה. ס' זכרון. נחלת יעקב.

8. סוטה לח, א.

9. ועד"ז בספרי על אתר: שיהיה כל הקהל שומע; או בינו לבין עצמו? תלמוד לומר 'אמור להם' - שיהיה כל הקהל כולו שומע".

10. ואם נתפוס שמוסב הוא על "בני ישראל" האמורים בפסוק, הרי אז יצא שצריך הכהן לברך באופן שכל בני ישראל שומעים... והרי פשיטא שאינו כן!

אלא נראה לפרש דברי רש"י באופן מחודש, שבזה תבאר לשונו המיוחדת (בשינוי מהלשון שבמדרשי חז"ל), כדלקמן.

"יברך" – לכל הרבים

ביאור הענין:

הכתוב מצווה - "כה תברכו את בני ישראל, אמור להם". ולכאורה¹¹, מה מוסיפות התיבות "אמור להם" על עצם הציווי "כה תברכו את בני ישראל"¹²?

ועוד יש להקשות, שההדגשה "אמור להם" בלשון רבים נראית כסותרת ללשון הברכה עצמה, שהיא בלשון יחיד - "יברך .. וישמרך", וכן בהמשך הברכה הכל בלשון יחיד דוקא.

ומפרש רש"י, שבלשון "אמור להם" נתכוון הכתוב לחדש שברכת הכהנים צריכה להיות באופן הנוגע לבני ישראל השומעים, "שיהיו כולם שומעים" - והיינו:

הברכה עצמה נאמרת בלשון יחיד, כי הכהן מברך כל יהודי בפני עצמו בתור יחיד; ויחד עם זה "אמור להם" בלשון רבים, כי צריך לברך באופן "שיהיו כולם שומעים" - שכולם ישמעו וירגישו כי הברכה לכל יחיד היא חלק מהברכה ל"כולם", לכלל קהל ישראל.

11. ראה גם משכיל לדוד כאן.

12. לכאורה היה אפשר לומר, שהתיבות «כה תברכו את בני ישראל» אינן בהכרח לשון ציווי, כי אפשר לפרשן כענין של "רשות", התלוי ברצון הכהנים: אם וכאשר ירצו הכהנים לברך את ישראל, אז מצווים שיהיה דוקא בנוסח פרטי זה, "כה תברכו"; ולזה צריך הכתוב להוסיף את התיבות "אמור להם", בלשון ציווי - להשמיענו שעצם הברכה היא חובה ומצוה ממש.

אבל אין זה מסתבר, כי לפי זה היה הסדר צריך להיות הפוך - קודם הציווי הכללי על הברכה, ורק אחר כך "כה תברכו", פרטי ונוסח הברכה בדיוק (וראה גור אריה כאן, שהציווי הוא בתיבות "כה תברכו" עצמן. וגם בדרך ההלכה משמע כן, ואכמ"ל).

ברכה שלימה

ובהמשך לזה בא ה'דיבור' השני - "אמור מלא, לא תברכם בחפזון ובהלות כו'",
והכוונה בזה:

כיון שהברכה צריכה להיות באופן "שיהיו כולם שומעים", היינו שבברכת הכהן
צריכים להיות גם הברכה והכוונה לכל יחיד לעצמו, וגם הברכה והכוונה להכלל -

עלול זה לגרום אצל הכהן המברך ל"חפזון ובהלות":

(א) חפזון - הכהן ימהר בברכתו, כיון שעליו לכוון "יברך" יברך אותך (מכוון
כלפי כל אחד ואחד בפני עצמו), וכן לכוון לשני ולשלישי וכו' ול"כולם".

(ב) בהלות - הכהן יתבלבל ו"תתערבב" כוונתו מחמת הכוונות המרובות.

וזהו שדייק הכתוב בתיבת "אמור" בכתוב מלא, ללמדנו שהאמירה צריכה להיות
במילואה ובשלימותה, "בכוונה ובלב שלם":

(א) בכוונה - הכהן יכוון הן לכל יחיד והן להכלל.

(ב) בלב שלם - ביחד עם זה לא יהיה אצלו בלבול, אלא יברך "בלב שלם".

הווי אומר: הכהן עלול לחשוב שמכיון שעליו לברך את כל העדה, יברך כל יחיד
עם "חלק" בלבד מלבדו; וזהו שמזהירים אותו לברך "בלב שלם" - עליו לברך כל יחיד
מכל הלב, ודו"ק.

(חלק יח - נשא ד)



"כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת" (ז, כ)

-רש"י-

כף אחת - כנגד התורה שניתנה מידו של
הקב"ה.

עשרה זהב - כנגד עשרת הדברות.

מלאה קטרת - גימטריא של קטרת תרי"ג
מצוות, ובלבד שתחליף קו"ף בדל"ת על
ידי א"ת ב"ש ג"ר ד"ק:

כאן מפרש רש"י ש"כף אחת" היא "כנגד התורה", ו"עשרה זהב" הם "כנגד עשרת
הדברות";

אמנם להלן¹³ מפרש רש"י שהתורה ועשרת הדברות נרמזים בפרטי "זבח השלמים"
שהקריבו הנשיאים, "אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה", וזה לשונו:

"אילים עתדים כבשים - שלשה מינים,
כנגד כהנים ולוים וישראלים וכנגד תורה
נביאים וכתובים. שלש חמשות כנגד

13. ז, כג.

חמשה חומשין, וחמש הדברות הכתובין
על לוח אחד, וחמש הכתובין על השני.

וצריך ביאור בכפל הרמזים - לאחר שיש לנו "כף אחת" שהיא "כנגד התורה
(שניתנה מידו של הקב"ה)", למה צריך עוד את ה"אילים (עתודים כבשים)" שהם
"כנגד תורה (נביאים וכתובים)"?

וכן לענין עשרת הדברות: לאחר שיש לנו "עשרה זהב" שהם "כנגד עשרת הדברות"
- למה צריך עוד את ה"שלוש חמישיות" שהם "כנגד (חמשה חומשין ו) חמש הדברות
הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובין על השני [היינו עשרת הדברות]"?

3 כנגד 6

ונראה לבאר, ובהקדים קושיא פשוטה:

רש"י מפרש ש"אילים עתודים כבשים" הם "שלושה מינים, כנגד כהנים ולוים
וישראלים, וכנגד תורה נביאים וכתובים";

ותמוה: הרי כאשר מצרפים את "כהנים ולוים וישראלים" עם "תורה נביאים
וכתובים" ביחד - יש בידינו מספר ששה (ולא רק שלשה)!

"בדיבור אחד"

ויוכן בהקדים יסוד כללי, שבענין התורה (ומצוותיה) יש שני מצבים:

יש התורה כי שהיא "שעשועיו של הקב"ה"¹⁴, וגם כפי שהוא בא ונותנה - הרי בעת הניתנה היא עדיין ב"ידו של הקב"ה";

ויש התורה כפי שהיא מתקבלת אצל בני ישראל ומתאחדת עמהם - כאשר יהודים מקבלים את התורה ומקיימים את מצוותיה בפועל, בעולם הזה.

ואחד ההבדלים בין שני מצבים אלו - הוא בענין האחדות וההתחלקות:

על הפסוק שבהתחלת עשרת הדברות, "וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר"¹⁵, מפרש רש"י - "את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן .. לאמר. מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו".

ונמצאנו למדים, שמצד אמירת הקב"ה - הרי כל עשרת הדברות הן דבר "אחד", בלי הבדל בין דבור לדבור ובין מצוה למצוה, כי הכל רצונו יתברך באותה מדה;

אך מצד קבלת בני ישראל - יש התחלקות בין המצוות, כי כל מצוה דורשת מיהודי אופן עבודה שונה (וכן השכר והעונש אינו שווה בכולן), שלכן לא השיבו ישראל לכל המצוות באופן שווה, אלא חילקו בין המצוות: על מצוות חיוביות השיבו "הן" ואילו על הלאווין השיבו "לאו".

ומעתה יובן למה נכפלו הרמזים שבענין התורה - כנגד שני מצבים אלו, כדלקמן.

"כף אחת", פרטים רבים

הרמז להמצב האחד (התורה כפי שהיא "שעשועיו של הקב"ה") הוא ב"כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת":

14. לשון רש"י - תשא לב, טז.

15. יתרו כ, א.

התורה כפי ש"נתינה מידו ("כף") של הקב"ה, והיינו: שני לוחות הברית שנתן הקב"ה למשה, הרי היא ענין אחד - "כף אחת".

והחידוש בזה, שאף שיש בהלוחות "עשרה זהב כנגד עשרת הדברות" - מכל מקום, הרי מצד אמירתו של הקב"ה נאמרו כל עשרת הדברות "בדבור אחד", ונחשבים כדבור אחד;

ויתירה מזו: תורה זו (שני הלוחות) "מלאה קטרת", שעולה בגימטריא "תרי"ג" ("וכלבד שתחליף קו"ף בדל"ת על ידי א"ת ב"ש ג"ר ד"ק") - כי "כל תרי"ג המצוות בכלל עשרת הדברות הן"¹⁶. וזהו החידוש, שאף שיש התחלקות לעשרת הדברות ולתרי"ג מצוות, מכל מקום הכל נחשב ל"כף אחת".

[ולהעיר, שבמדרש¹⁷ מצינו פירוש נוסף בענין זה ד"קטרת בגימטריא תרי"ג" - שהוא כנגד תרי"ג אותיות שבעשרת הדברות, "מן 'אנכי' עד 'אשר לרעך'".

ויש לומר שרש"י לא פירש כן, כי לדרך זו אין זה דומה להמציאות כפשוטה של "מלאה קטרת", שהרי האותיות שבעשרת הדברות הן הן העשרת הדברות עצמן; ולכן מפרש רש"י שהוא כנגד תרי"ג מצוות, שהן רק "תלויות" בעשרת הדברות¹⁸ - כמו הקטרת שנמצאת בתוך ה"כף אחת עשרה זהב" אך אינה הכף עצמה¹⁹].

חמש בימין וחמש בשמאל

אך "אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה" - רומז להמצב השני (התורה כפי שנתקבלה אצל בני ישראל ומתאחדת עמהם):

16. רש"י משפטים כד, יב.

17. במדבר רבה פ"ג, יט.

18. כלשון רש"י משפטים שם: "ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסד, לכל דבור ודבור מצוות התלויות בו".

19. ובזה יתבאר גם הדיוק ברש"י, שהעתיק ב'דיבור המתחיל' גם תיבת "מלאה" - ולא רק תיבת "קטרת" שאותה מפרש - כי היסוד לפירושו הוא בזה שה"כף אחת עשרה זהב" היא (רק) "מלאה" קטרת (ולא שהיא עצמה ה"קטרת").

זה רש"י מפרש שיש כאן "שלשה מינים" (אילים, עתודים וכבשים) "כנגד כהנים ולוים וישראלים וכנגד תורה נביאים וכתובים" (דלכאורה קשה: הרי בצירוף שניהם יחד יש ששה ענינים!) -

כוונתו בזה היא לה"כהנים ולוים וישראלים" כפי שהם מתאחדים עם שלושת חלקי התורה, כך שביחד אינם אלא שלושה.

[וכעין זה יש לתרץ מה שכתב רש"י בתחילת פירושו על התורה: "בראשית .. בשביל התורה שנקראת ראשית .. ובשביל ישראל שנקראו ראשית" -

דלכאורה, הרי בכתוב נאמר "ראשית" לשון יחיד, "ראשית" אחת! כי הכוונה לבני ישראל כמו שהם מתאחדים בתורה²⁰].

וכדי להדגיש שכאן הרמז הוא לתורה כפי שהיא מתקבלת אצל בני ישראל ומתאחדת עמהם - ולא כמו "כף אחת" הרומזת לתורה כפי שהיא אצל הקב"ה - הביאו הנשיאים שלושת מינים אלו במספר של "חמשה" ("אילים חמשה עתודים חמשה כבשים בני שנה חמשה"), שזה מדגיש את ההתחלקות שבתורה ומצוות:

כפי שהתורה "ניתנה מידו של הקב"ה" - הרי כל התורה היא ענין אחד ("בדבור אחד"), ולכן נרמזת ב"כף אחת";

דוקא מצד זה שהתורה מתקבלת אצל בני ישראל, נפעל ונרגש ההתחלקות שבתורה, שיש כאן "חמשה חומשין" - כי בכל חומש יש תוכן מיוחד בפני עצמו, ענינים אחרים כו'.

וענין ההתחלקות שבתורה מודגש בזה שאין מחשיבים את עשרת הדברות כמציאות אחת של "עשרה (זהב)" ביחד - אלא מחלקים את הדברות לשני לוחות, "חמש הדברות הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובין על השני";

20. וראה משכיל לדוד שם.

וכידוע²¹, שהחלוקה של עשרת הדברות לשני לוחות שייכת להחלוקה התוכנית שבתוך הדברות:

החמש דברות שבלוח הראשון הם בעיקרם וביסודם ענין חיובי - מצוות עשה (כי "לא יהיה לך אלקים אחרים על פני" וכן "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא" הם מסתעפים מהמצוות עשה ד"אנכי ה' אלקיך", כמוכן), ואילו החמש דברות שבלוח השני הם כולם מצוות לא תעשה²².

[או - באופן אחר²³:

החמש שבלוח הראשון הם בעיקר ענין שבין אדם למקום - כי גם מצות כיבוד אב ואם שייכת היא ל"בין אדם למקום", וע"פ מחז"ל²⁴ "השוה הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד המקום"; ואלו שבלוח השני - בין אדם לחבירו].

כי, מצד האופן שבו מקבלים בני ישראל את התורה ומצוותיה ומקיימים אותה בפועל - מרגישים את החילוק וההבדל שבין מצוה למצוה, בין עשה ללאו וכו'; ודוקא כפי שהתורה נמצאת אצל הקב"ה, שם מורגש כיצד הכל נחשב מציאות אחת - "כף אחת".

(חלק יח - נשא ה)

21. ראה גם רבינו בחיי יתרו כ, יב-יג. ועוד.

22. ראה מדרש לקח טוב (משפטים כג, כא): "חמשה שיש בהם קום ועשה ... וכנגד חמשה לאוין". ובקהלת יעקב (ערך לוחות): "ה' חסדים וה' גבורות"; ונת' בארוכה באור התורה תשא ע' א'תתקעד ובשיחת יום שמח"ת תשל"ג.

23. כ"ה באברבנאל פ' יתרו בשם חז"ל.

24. קידושין ל, ב.

לעילוי נשמת

הת' עדיאל יוסף יצחק

בן – יבלחט"א

– הר"ד אורי אליעזר

הכהן

גלב"ע ז' סיון תשל"א

*

תנעב"ה